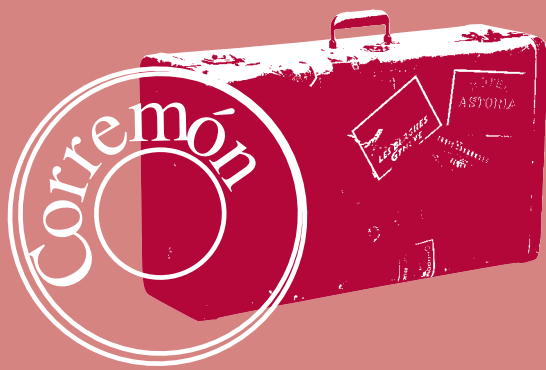

El viatge en la literatura

De sempre, s'ha dit que un llibre és un immillorable mitjà de transport, encara que estigui quiet al damunt del sofà o en moviment a la mà d'un lector, encara que sigui pesat com un totxo o lleuger com una ploma, encara que ocupi el petit espai d'una butxaca o el gran terreny d'un aparador, encara que ens mostri els encants si ens el mirem pel darrere o bé ens desvetlli la imaginació si l'observem per davant. Un llibre es presenta com una de les formes més senzilles, econòmiques i variades per córrer i conèixer món.

Seguint aquest precepte tan antic, l'exposició que es va inaugurar a Mollerussa el novembre de 2006, al Saló del Llibre Infantil i Juvenil, porta el nom de Corremón i està dedicada als viatges que seguim a través de la literatura infantil i juvenil. Itinerarà tot l'any 2007 per diverses biblioteques de les terres de parla catalana, acompanyada d'una exhaustiva selecció bibliogràfica del tema.

Seguint aquest precepte tan antic, el consell de redacció de la revista *Faristol* va demanar a quatre escriptors que, en un article breu, parlessin dels viatges literaris i analitzessin alguns dels seus àmbits. Els escriptors ens semblaven les persones ideals per abordar el tema, car són ells els qui amb les seves propostes ens conviden de forma continuada a viatjar —encara que sigui des del sofà de ca-

sa—, ens tracen itineraris ideals per desvetllar-nos cadascuna de les nostres emocions —amb multitud de propostes— i ens guien pels llibres —alguns, ens porten ben agafadets de la mà, i d'altres ens deixen en llibertat, encara que això comporti infinitat de perills.

«Des del moment en què existí la literatura, prengué la forma d'un llarg viatge per territoris ignots, a través dels sentiments i les emocions, a través de les geografies reals i imaginàries que ens conformen», ens diu Caterina Valriu en el seu escrit sobre la presència del viatge en les rondalles, reafirmant el que dèiem al principi d'aquesta introducció. Miquel Rayó ens fa de guia per un itinerari apassionat on alguns dels grans clàssics del gènere

s'alcen majestuosos davant nostre, i Joaquim Carbó ens trasllada al record d'una lectura d'infantesa, que per les característiques que ens descriu ha quedat oblidada en un racó de la memòria col·lectiva. Per acabar, Raimon Portell, autor bregat en l'elaboració d'articles i guies de viatge, ens parla del material de base per afrontar els viatges reals, del material necessari per viatjar de veritat, aquesta vegada, abandonant el sofà, obrint la porta i sortint de casa, amb el llibre, un dels mitjans de transport més antics, sota el braç.

Camina, caminaràs... Els viatges en les rondalles

Caterina Valriu, Universitat Illes Balears

Des del moment en què la humanitat descobrí que a través de les paraules podia recrear el món, existí la literatura. I des del moment en què existí la literatura, prengué la forma d'un llarg viatge per territoris ignots, a través dels sentiments i les emocions, a través de les geografies reals i imaginàries que ens conformen. Per això, el viatge és sempre present en la rondalla —la forma primigènia del relat, la forma compartida per totes les cultures—. El protagonista de la rondalla emprèn un viatge a la recerca d'allò que li manca —l'amor, la fortuna, la salut, l'aventura—, en direcció incerta, a l'atzar. Potser anirà cap a llevant, on neix el sol i la vida, o seguirà la direcció del vent, fugisser i esquiu. Però pel camí —sigui de terra, d'aigua o d'aire— troba sempre una mà estesa que l'ajuda. És el donador o la donadora, el personatge savi que el posa a prova i comprova així si té l'ànima generosa i el cor bondadós, si està fet de la matèria dels herois. Un cop passada la prova rebrà el do, l'ajut màgic, l'auxiliar que farà possible la proesa: endevinar l'enigma, vèncer el drac, enganyar el gegant, enamorar la princesa, trobar la flor màgica o l'aigua dels set pous. I seguirà el camí, amb la seguretat de tenir la clau que obre el pany de la seva recerca. Potser en el trajecte trobarà paranys —serps afamegades, gegants guardians, diables temptadors— però aconseguirà superar-los, un a un, amb enginy i ventura.

El viatge en les rondalles meravelloses és sempre «un viatge a l'altre món» —potser al país dels morts, o si voleu al món que hi ha més enllà de la vida—. Aquest lloc màgic pot estar situat a l'altra banda del mar, allà deçà d'un bosc misteriós, en un indret subterrani on tanmateix lluu el sol, en una ciutat llunyana i exòtica amb les teulades d'or, allà on els animals parlen. Qui ho sap? El final del camí és sempre un indret singular, fora de la realitat quotidiana, on la lògica es capgira i els somnis es fan realitat. En finir el camí —llarg o curt, tant se val—, la victòria. El mal vençut, la mancança resolta, l'amor que s'obre de bat a bat. El trajecte, però, sovint s'ha de refer, cal tornar al principi per assolir la pròpia maduresa, per tancar el cicle. I el retorn no és sempre fàcil. A vegades cal prendre decisions compromeses —quin cavall elegirem: un és veloç com la vista, l'altre ràpid com el pensament?, l'espasa que sembla lluent és de fusta, la rovellada té la fulla d'acer...?—. L'enemic ens pot perseguir, i només els objectes màgics obtinguts —utilitzats sàviament— li poden barrar el pas, fer de la victòria un triomf definitiu. Allò que ha après en el viatge és l'eina que li permetrà dibuixar el propi destí, assolir la plenitud. El viatge és la lliçó de la vida, el paisatge que el conforma és l'espill del nostre paratge interior, els personatges que trobem pel camí, els companys —amics i enemics— que ens humanitzen.

De l'abisme al cim, el camí que ens fa

Miquel Rayó. Escriptor

De l'abisme geològic del *Viatge al centre de la Terra* (Jules Verne) al cim no menys geològic (però, oposat) de *Si pugés al Sagarmatha* (Josep Francesc Delgado). Del regne terrorífic dels morts (si volem que ens diguin el que volem saber, cal proveir-los de sang) envoltat per camps d'asfòdels i per les voreres embassades del riu Aqueront, tal com el descriu Homer a l'*Odissea*, a l'abisme marí de *20.000 llegües sota el mar* (Verne de nou: irrenunciable per als qui tenim

més de cinquanta anys), al desert en què Jesús va patir quaranta dies (*Evangelis*)... El viatge literari, gairebé tot viatge literari, porta sempre a abismes, cims, deserts, o altres llocs desolats —pot ser l'espai sideral o la memòria pròpia— on tal vegada viuen morts, bé en l'aparença de fantasmes o en la de monstres (sigui quina sigui: cefalòpodes gegants o ietis, dimonis, ciclops, o Hyde, o la bruixa repulsiva que captura infants perquè viu en una casa de xocolata i

dolços, o l'ogre que habita un castell on de nit escapça els germans dels més menuts dels nins que cauen en el parany de la seva falsa, traïdora hospitalitat...). Si vol ser iniciàtic, un relat ha de contenir algun d'aquests espais on cal que l'heroi (l'heroïna) passi penúries de tota espècie, proves que, si les supera, contribuïran al seu desenvolupament físic i espiritual... Amb alguna pèrdua, això sí; o amb un guany no volgut: estigma o record. Fins i tot *Don Quijote* (Miguel de Cervantes), en el seu itinerari irrisori, baixa (o creu que baixa) a la cova de Montesinos: hi perdé la innocència o el poc seny que encara tenia? La cova, matriu per excel·lència, i pas obligat d'entrada al món obscur, fosc i fons. La negra entranya de la mar insondable d'on surt, malèfic (metafòric?), el cos immensament i en veritat ofensivament blanc de *Moby Dick* (Herman Melville), i on s'enfonsa per sempre més el capità Ahab. Ismael sobreviu. Ho perd tot. Tot. Queda sol, únic, atzarosament. Per què, ell? Els pantans de l'Aqueront, pestilents, són aparionables als que Frodo i Sam (*El senyor dels anells*, J. R. R. Tolkien) creuen, guiats per Gòl-lum (Gòl-lum ha quedat lligat per sempre més a l'obscuritat, el fred, l'oblit, la solitud:

la seva iniciació ha resultat inacabada i, encara pitjor, inacabable). I els paratges aspres pels quals caminen els protagonistes d'*El tron de plata* (C. S. Lewis), a Nàrnia. En aquells pantans hi ha llums fantasmals, boires, aigua negra, espectres... i temptacions. Tonke Dragt fa passar boscos ombrívols i temibles passos de muntanya al jove cavaller Tiuri (*Carta al rey* i *Los secretos del bosque oscuro*, Tonke Dragt)... De vegades, l'abisme/cova és més modest: una bóta on només queda, al fons (i per això s'hi ha d'entrar) una poma, dues o poques més, en la coberta d'un vaixell tripulat per pirates (*L'illa del tresor*, Robert Louis Stevenson). També romandre una estona en aquest ventre de dogues i cercles de ferro pot significar la possibilitat del trànsit, la iniciació, el nou saber, el nou ser. Per sort, però no sempre (i de vegades no ens convendria) hi podrem trobar (o hi anirem amb/o ens esperaran fora) benefactors inesperats, mestres, guies, protectors, aliats circumstancials i en algun cas ambigus: Théolan, Sam, Sancho Panza, Nemo, John Silver, el mateix Gòl-lum, una fada, un animal que parla, un vell ermità, un remenapantans...

La volta al món de dos vailets, d'Henri De la Vaulx i Arnould Galopin

Joaquim Carbó. Escriptor

De petit, vaig alternar la lectura dels viatges de Gulliver i de Philleas Fog amb *Le tour du monde de deux gosses*, les aventures de Jack i Francinet, que el pare havia llegit de jove, en fascicles, i que em va comprar en dos volums al mercat de llibres vells: *La vuelta al mundo de dos pilletes* (Sopena, 1936).

Francinet, l'orfe que fa de trapezista en un circ molt atrotinat, ajuda l'innocent Jack a escapar de la implacable persecució del malvat Gregorio, que el vol atrapar per apoderar-se de la fortuna familiar.

El primer volum els fa anar de Suresnes a l'Estret de Behring; el segon, de Vancouver al Cap d'Hornos. Giragoneses i marrades pels racons més inversemblants i exòtics del planeta. Trajectes a peu pel desert, la neu, els cims més alts del món; viatges en globus, trens, automòbils, aeroplans, caravanes, vaixells, submarins, raïcs, canoes, trineus, o muntant elefants, camells, cavalls, sempre fugint d'enemics humans despietats i d'animals salvatges: tigers, serps, cocodrils, panteres, óssos... Perills constants: volcans, sorres bellugadisses, inundacions, tempestes, huracans, esllavissades, allaus.

Quina llàstima que totes aquestes aventures —tan increïbles i

gratuïtes com les que ens empassem avui de qualsevol James Bond—, que deixen el lector amb l'ai al cor al final de cada capítol, estiguin al servei d'un racisme i militarisme tan tronats! El negre bo, Bafoulos, és un subaltern que no passa de dir els verbs en infinitiu perquè és incapaç de conjugar-los. I la majoria dels indígenes amb qui topen són primaris, violents, cruels, traïdors i assassins.

En canvi, fora del dolent, que ho és més que la tinya, els blancs, els colonialistes, són nobles i nets de pensament. Un caçador que troben a l'Himàlaia, ocupat a guanyar la juguesca d'abatre trenta óssos en un mes, exclama, com si els conegués tots: «*No hi ha com els francesos i els anglesos per realitzar actes d'audàcia*».

Un gra al clatell d'un dels protagonistes mereix totes les atencions, mentre que ells poden liquidar a trets o enforquillar qualsevol enemic sense cap vacil·lació ni penediment... Els editors, en el pròleg, ens introdueixen en la sensibilitat de l'època: «*El llibre té un fons de la més alta moralitat, pot entrar a totes les llars i, per la seva tendresa, delicadesa i utilitat, mereix i ha d'estar a totes les biblioteques*».

Les guies de viatge

Raimon Portell. Autor de *L'ombra de Venècia* i *Una cançó de Cap Verd*

Els infants tenen la sort de viatjar, normalment, amb acompanyants adults que s'encarreguen de la intendència. Si no dormen, si no mengen, no és el seu problema. En tot cas és responsabilitat dels adults. No els calen, doncs, les guies pràctiques. Però sempre va bé que tinguin guies a mà sobre el lloc que van a conèixer. N'hi ha d'ideals. Segurament la més recomanable, sempre que se'n pugui disposar —perquè no n'han fet d'arreu— és la que edita Acento o Límite Visual, en castellà. Són guies visuals, amb un deversall incontenible d'informació. També força visuals i, sobretot, clares, hi ha les guies Michelin. Sobretot en el cas de les ciutats, presenten clara la informació i, amb l'estructura clàssica que atorga fins a tres estrelles segons la categoria del monument, ajuden a establir prioritats.

Amb tot, si es tracta de crear interès sobre el territori que es visita, no hi ha res com buscar textos —i d'altres materials— que ens el facin viu. Així, per exemple, hem descobert els mites grecs a Creta, o hem seguit Telèmac pel Peloponès i Astèrix per Atenes. A Londres, es poden buscar traces de Sherlock Holmes a Baker Street, o en les estacions del metro i en museus victorians, com al magnífic V&A.

També es pot visitar el Perú a la recerca del Temple del Sol de Tintín, o buscar a Mindelo els camins per on ha passejat milers de vegades Cesària Évora. O acostar-se al penyal de Tintagel, a Cornualles, i descobrir per quins enganys va ser concebut Artús, el rei de la Taula Rodona, o a quin estany va acabar la seva espasa màgica Excalibur, i cap on va marxar la nau amb què la seva germana Morgana se'l va endur cap a l'illa d'Avalon. O recórrer Nova Zelanda seguint els escenaris per on van vagar Frodo, Aragorn i el mag Gandalf.

Un cas estrany ha estat un dels èxits més sonats que s'ha vist en els últims deu anys en el món de les guies. En italià va aparèixer amb el nom de *Corto sconto*, que es completa amb el subtítol d'«itineraris fantàstics i amagats de Corto Maltese a Venècia». En aquest cas, el procés ha partit dels llibres d'Hugo Pratt i l'ha situat damunt de la ciutat més màgica de l'univers. N'estan preparant d'altres, en escenaris que també ha trepitjat el mariner sense línies a la mà.

El paisatge, tots els paisatges, estan habitats per milers de personatges i aventures. Si se'ls desvetlla, el viatge entra en una nova dimensió.

Premi
EL VAIXELL DE VAPOR
2006

PREMI
GRAN ANGULAR
2006

Ga
GRAN ANGULAR

EL VAIXELL DE VAPOR,
SÈRIE VERMELLA

137 La Torre

Vicenç Villatoro / Il·lustracions de Joma

Una filla de l'enginyer Eiffel explica les peripècies del seu pare per fer realitat la construcció de la famosa torre de París, símbol d'una època que confiava que la ciència i la tècnica capgirarien el futur de la humanitat.

146 Quan tot comença

Pere Pons

Novel·la d'amistats, d'amors, d'encontres i comiats, de contrastos entre generacions i grups socials, que condicionen les decisions d'uns joves, en Lluc i la Júlia, en una cala paradisiàca de Mallorca, abans del boom turístic.

cruïlla